

K I V O N A T

Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottságának
2014. szeptember 17-én megtartott üléséről készült jegyzőkönyvből:

Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottságának
8/2014. (IX.17.) határozata
„A Veszprémi Érseki és Főképtalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár
Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei”
mint kulturális örökség
Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktárába történő felvételéről

Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottsága megtárgyalta „A Veszprémi Érseki és Főképtalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei” mint kulturális örökség című felterjesztést és az alábbi döntést hozta:

1. Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottsága egyetért azzal, hogy „A Veszprémi Érseki és Főképtalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei” mint kulturális örökség a veszprémi Települési Értéktárba felvételre kerüljön.
2. A Bizottság felkéri a Bizottság elnökét, hogy a döntés közzétételéről, valamint a felterjesztő értesítéséről gondoskodjék.

Határidő: 2014. szeptember 30.

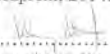
Felelős: Brányi Mária alpolgármester, Bizottsági elnök

Végrehajtásért felelős köztisztviselő:

Perlaki Claudia kulturális csoportvezető, Bizottsági titkár

Brányi Mária s.k.
elnök

A kivonat hiteles.
Veszprém, 2014. szeptember 17.

Sótónyi Mónika
jegyzőkönyvvezető

K I V O N A T

Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottságának
2014. szeptember 17-én megtartott üléséről készült jegyzőkönyvéből:

Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottságának
9/2014. (IX.17.) határozata
„A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár
Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei”
mint kulturális örökség
Veszprém Megyei Értéktárba történő felterjesztéséről

Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottsága megtárgyalta „A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei” mint kulturális örökség című felterjesztését és az alábbi döntést hozta:

1. Veszprém Megyei Jogú Város Települési Értéktár Bizottsága 8/2014. (IX.17.) határozatával „A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei” mint kulturális örökséget felvette a veszprémi Települési Értéktárba.
2. A Települési Értéktár Bizottság javasolja „A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, és a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában őrzött középkori oklevélgyűjteményei” mint kulturális örökség Veszprém Megyei Értéktárba történő felvételét, egyúttal az érték jelentőségére való tekintettel javasolja, hogy a Megyei Értéktár Bizottság vizsgálja meg a Magyar Értéktárba történő felterjesztés lehetőségét, illetve a Hungarikumok körébe történő bekerülésének lehetőségét is.
3. A Bizottság felkéri a Bizottság elnökét, hogy a Veszprém Megyei Értéktárba történő felvételre a felterjesztés előkészítéséről és megküldéséről, valamint a döntés közzétételéről és a felterjesztő értesítéséről gondoskodjék.

Határidő: 2014. október 3.

Felelős: Brányi Mária alpolgármester, Bizottsági elnök

Végrehajtásért felelős köztisztviselő:

Perlaki Claudia kulturális csoportvezető, Bizottsági titkár

Brányi Mária s.k.
elnök

A kivonat hiteles:

Veszprém, 2014. szeptember 17.

Sótonyi Mónika
jegyzőkönyvvezető

Karlinszky Balázs: Középkori oklevelek Veszprémben

A Veszprémi Szemle Alapítvány szervezésében 2014–2015-ben több felterjesztés került a Veszprémi Szemle szerzőitől a városi Értéktár Bizottság elé. Az alább olvasható írás egy, a kulturális örökség kategóriájába sorolható értékre hívja fel az olvasó és tágabban a város közönségének figyelmét. Tartalma szerint arra a mintegy 2250 darab középkori oklevélre vonatkozik, amely veszprémi levéltárakban maradt fenn. A felterjesztést a Települési Értéktár 2014. szeptember 17-én fogadta be.

Az oklevelek többsége a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltárban található. Ez két korábban önálló levéltárat, a Veszprémi Püspöki Levéltárat és a Veszprémi Székeskáptalan Levéltárát foglalja magában. Bár történetük több ponton kapcsolódott egymáshoz, egyesítésükre csupán a 20. század utolsó évtizedében került sor. Az egyesített levéltárban jelenleg kb. 1900 darab középkori oklevél található.¹ A városban található világi archívum, a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára további 350 darab középkori oklevéllel rendelkezik.² A két intézményben így nagyjából 2250 darab középkori oklevél található. Az alábbiakban először a levéltárak története olvasható rövid kitérével a középkori oklevelek jelentőségére, majd az egyes fontosabb dokumentumok számbavétele következik.

Veszprémben az egyházmegye alapításától kezdve őriztek okleveleket. Az egyház, mint az írásbeliség elterjesztésében fontos szerepet betöltő intézmény, a keresztény magyar királyság megalapításától fogva gondot fordított jogainak írásban történő rögzítésére és ezeknek az iratoknak a megőrzésére. Egyes egyházi testületek továbbá hiteleshelyként, a mai közjegyzői hivatal előzményeként közhitelű okleveleket bocsátottak ki, és más birtokosok dokumentumait is megőrizték. Ennek ékes bizonyítékául szolgál Guden vitéz 1079-ben kelt végrendelete, amely a levéltár féltve őrzött kincse. A levéltár helye hagyományosan a székesegyház sekrestyéje, illetve az ahhoz kapcsolódó helyiségek voltak. A veszprémi püspöki székesegyház a középkorban többször barbár pusztítás – 1276-ban Csák Péter nádor dúlta fel a várat – vagy tűzvész – 1381-ben Lajos király uralkodása alatt – áldozatául esett, ezért a levéltárban elhelyezett dokumentumok is megtizedelődtek.

A püspöki levéltár, illetve a püspök melletti reprezentatív-tanácsadó szerepet betöltő, kanonokokból álló papi testület, a székeskáptalan archívuma kezdetben nem különült el egymástól. Szétválasztásukra csak a 13–14. század folyamán került sor a káptalan jogi személlyé válásával, ami szükségessé tette a püspöki és káptalani birtokok és az ezekre vonatkozó oklevelek megkülönböztetését is. A török veszély közeledtével – 1543-ban a hódoltság része lett a szomszédos koronázóváros, Fehérvár – a két levéltár sorsa földrajzilag is elvált egymástól. A püspök 1544-ben archívumát Veszprémből másik várába, Sümegre költöztette, míg a káptalan ugyanekkor

Sopronban helyezte el levéltárát. Utóbbi a testület működésének kényszerű szünetelése után, 1630-ban, míg a püspöké a mai püspöki palota 18. század végi felépültével költözött vissza Veszprémbe. A veszprémi székeskáptalan hiteleshelyi levéltárát az 1950. évi 29. tvr. értelmében „államosították”, és 1972-ben fizikailag is elválasztották a kanonoki testület magánlevéltárától. Az irategyüttes azóta a Veszprém Megyei Levéltárban található,³ míg a püspökség (majd érsekség) és a székeskáptalan magánlevéltárának 1993 óta az érseki palota ad otthont.

Miket tekintünk középkori okleveleknek? A magyar középkor hagyományosan elfogadott végpontja a mohácsi csata napja, 1526. augusztus 29. Az ennél korábban keletkezett valamennyi dokumentumot oklevélnek nevezi a történeti kutatás, függetlenül azok jellegétől, szemben például a kora újkortól megszokottá váló, a dokumentum tartalmi jellegét is tükröző terminusokkal (misszilis, pátens stb.). A középkori oklevelek tehát olyan jogbiztosító iratok, amelyek meghatározott formai követelmények szerint kerültek kiállításra, és önmagukban egységes, lezárt dokumentumok, amelyek azzal, hogy jogi tényt nyilvánítanak ki, egyben bizonyításra is használhatók voltak.⁴

Külső ismertető jegeik alapján a hazai oklevéladási gyakorlat a 13. század végéig az oklevelek anyagát tekintve zömmel pergamenre írt darabokra korlátozódott, majd a 14. század elejétől megjelentek a papíroklevelek is. Pergamenre ezt követően csak a privilégium jellegű iratok kerültek. A mai lapelrendezéssel ellentétben az oklevelek zöme fekvő téglalap alakú, nagyságuk pedig az irat terjedelmétől függően változó, vagyis a leírandó szöveg terjedelméhez vágták méretre a papírlapot vagy a pergament. Az oklevelek megerősítése, hitelesítése a hazai középkor első évszázadaiban még gyakran chirografálással történt: az oklevél szövegét egymás alá kétszer (vagy többször leírták), majd a szövegek közé a lap teljes szélességében az ábécé betűit írták. A folyamat végén a lapot az ábécé betűinél elvágták, amely hitelesítésre eztán a lapok összeillesztésével szolgált. A 13. századtól mind gyakoribbá vált az oklevelek megpecsételése, amely a privilégium típusúaknál függőpecséttel történt. A hazai okleveles gyakorlat nyelve zömében a latin, amelyet néhány német, illetve esetlegesen magyar nyelvű darab egészít ki.

Az okleveleket a külsőkön túl belső ismertetőjegyek teszik szabályossá. Ideális esetben egy dokumentum a bevezetés (*protocollum*) – tárgyalás (*contextus*) – befejezés (*eschatocollum*) hármasszoros egységre tagolódik, amelyben további kisebb darabok fordulhatnak elő. Az oklevelek belső egységei zömükben néhány váltakozó módon felhasznált formulára korlátozódnak, amelyeknek egyediséget az egyes részek megléte vagy éppen hiánya, illetve az oklevélben kinyilvánított jogi tény, vagyis a konkrét rendelkezés és a rendelkezést kiváltó okok adják. A bevezetés aleggységei: fohász (*invocatio*), az oklevél kiadójának önmegnevezése (*intitulatio*), a levél címzettje (*inscriptio*) és az üdvözlés (*salutatio*). A tárgyalás részei többé-kevésbé sorrendjük

szerint a következők: az *arenga* az oklevélben szereplő rendelkezés jogi megalapozása, a közzétételi formula (*promulgatio*), az oklevél kibocsátásának konkrét oka (*narratio*), az oklevélben foglalt jogi ügyletről szóló rendelkezés (*dispositio*), a rendelkezést be nem tartókra vonatkozó büntetés (*sanctio*), illetve a hitelesítés módjának leírása (*corroboratio*). A befejezés részei a kiadó és tanúinak aláírása (*subscriptio*) és a keltezés helyének és dátumának megadása (*datatio*).

A középkori oklevelek jelentősége abban áll, hogy lévén jogi iratok, így a valóság viszonyait kívánják tükrözni kompakt, sűrített, a felesleges sallangokat nélkülöző módon. A hazai középkorkutatás számára több szempontból is elsőrangú forrásnak számítanak. A magyar történelem középkori narratív irodalma a 15. század végéig néhány krónikára és gesztára, illetve ezek folytatásaira korlátozódik. A nyugaton jellemző évkönyv jellegű irodalom szinte egyáltalán nincs jelen hazánkban, a legendák pedig sokszor a középkori ember valóságának csak egy kiragadott szeletét örökítik meg, és sokszor nem is egykorúak a tárgyalt eseményekkel. A korszakból fennmaradt gazdasági források száma is csekély. A külföldi narratív források pedig lejegyzőjük ismereteit tükrözik, amelyek olykor ugyan sokrétűek, de sok esetben sztereotípiákra épülnek. Ezzel szemben az oklevelek jelentősége szikárságuk mellett abban áll, hogy a *narratio*-ban előadott eseményekkel teljesen vagy közel egykorú történeti forrásnak tekinthetők. Ezen kívül a köztörténeti események mellett olyan lokális, a hétköznapok életébe betekintést nyújtó dokumentumok, amelyek nélkül elképzelhetetlen volna a középkor kutatása. Nem szabad megfeledkezni továbbá arról a tényről sem, hogy a középkori királyi levéltár a mohácsi csata napját követő rövid periódusban – az udvar pánikszerű menekülése során – megsemmisült, így az ország más levéltáraiban, köztük például a veszprémi püspökség és a székeskáptalan archívumában fennmaradt oklevelek pótolják a királyi levéltár hiányát.

Szám szerint ma a Kárpát-medencében, a Magyar Királyság egykori területén mintegy 200 000 darab középkori oklevél maradt fenn, amelyeket egyenként tartanak számon. Ezek zömét, mintegy kétharmadát ma a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Diplomatikai Levéltárában őrzik. Az egyházi, a megyei és a mai országhatárokon túl található levéltárakban őrzött oklevelek száma kb. további 80 000-re tehető. Az országos levéltár középkori gyűjteménye után az esztergomi Prímási Levéltár és a Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár őrzi a legtöbb középkori oklevelet, de nagyságrendekkel kisebb mennyiségben, néhány ezret. A negyedik legtöbb, 1900 darabot meghaladó Mohács előtti gyűjteménnyel a Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár rendelkezik. Egykor szintén a veszprémi székeskáptalan levéltárába tartozott a jelenleg letétként a Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltárában lévő hiteleshelyi („országos”) levéltár is, amely további 350 darab középkori oklevelet tartalmaz. (Hasonlóan pár száz darab, esetleg néhány tucat oklevél található a többi Budapesten kívüli hazai levéltárban.)

Ma már valamennyi középkori oklevél fényképe és a hozzájuk tartozó, alapadataikat tartalmazó adatbázis elérhető az interneten.⁵ Az okleveleket eredetiben csak minősített esetben foghatják kézbe a tudományos kutatók, egyébként állományvédelmi szempontok – az oklevelek kora és fennmaradási állapotuk – miatt azok csak fényképeken kutathatók. Jó részük ugyanakkor a különböző történeti forráskiadványokban teljes szövegében latin nyelven vagy magyar nyelvű kivonatokban, ún. regesztákban elérhető.⁶ Mindkét veszprémi levéltár oklevelei is az elmondottak szerint hozzáférhetők az érdeklődők számára. Restaurálásuk nem kis anyagi ráfordítással folyamatosan történik, és speciális klimatikus igényeiknek megfelelően tárolják őket az intézmények.

Lássuk ezek után a két archívumban őrzött fontosabb okleveleket. A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár állománya az egyes iratképző szervek és intézmények által kibocsátott iratok csoportjaira, fondokra tagolódik, amelyek történeti és levéltárszakmai szempontok alapján fondcsoportokat alkotnak.⁷ A levéltár harmadik fondcsoportja, a veszprémi káptalan magánlevéltára tartalmazza hagyományosan a veszprémi káptalan és a püspökség – a hiteleshelyi levéltárban fennmaradtakat nem számolva – kb. 1900 darab középkori, azaz a Mohácsi csata előtti (1526. augusztus 29.) oklevelét. A levéltár legértékesebb része az ezeket az okleveleket is magában foglaló, de 16–19. századi dokumentumokat is tartalmazó állag (*Documenta juris possessionarii*, 1079–1884).⁸ Ebben több olyan oklevél is van, amely jelentőségében túlmutat Veszprém város és az egyházmegye határain, és országos történeti érdeklődésre számot tart.

Itt található a levéltár legrégebbi oklevele, Guden vitéz paloznaki adománylevele (1079),⁹ amely országos szinten az első eredetiben fennmaradt magán, vagyis nem uralkodói vagy – egyházi – testület által kiadott oklevél. Kiállítását tekintve még korábbi, Szent István király 1009-ben kelt adománylevele,¹⁰ amely az elsők között létrehozott, az oklevél kibocsátásnak idején már létező veszprémi püspökség joghatóságát biztosította négy vármegye felett. Ezzel tulajdonképpen az uralkodó meghatározta a veszprémi egyházmegye határait, amely az oklevélben nem említett Somogy mellett Fejér, Kolon (Zala), Pilis és Veszprém megyékre terjedt ki. A 11. századi egyháztörténet e kiemelkedő jelentőségű forrása IV. Béla király 1257. évi átírásában maradt fenn.

1216-ban kelt Pelagius bíboros, a pápa által kiküldött egyházi bíró rendelkezése, amely a veszprémi püspök és az esztergomi érsek között a királyné-koronázás jogával kapcsolatos vitát zárta le.¹¹ Nem sokkal később, 1217-ben és 1222-ben kelt egy eredeti és két hamis oklevél,¹² amelyek közvetlen bizonyítéku szolgálnak a veszprémi székesegyház királynékkal való szoros kapcsolatára. II. András király ugyanis szentföldi hadjáratára, az ötödik keresztes hadjáratra indulván magához vette

Gizella királyné itt őrzött, drágakövekkel kirakott koronáját, és pénzzé tette. A kiállított oklevelek a veszprémi székesegyház – vagyis a templom gondozóját, a káptalant – voltak hivatott kárpótolni, mivel ezekben több Balaton-felvidéki falut adományozott az uralkodó ekkor a testületnek. Az 1216-os oklevélben foglalt királynékoronázó jogot közvetve megerősítette még 1276-ban IV. László király is,¹³ amikor az oklevél szövege szerint a királynékat a szokás szerint megkoronázó veszprémi püspöknek biztosította rendelkezésével az 500 márka jövedelmű királynéi kancellári hivatalt is. A veszprémi püspökök harmadik kardinális jogát, Veszprém vármegyei ispáni jogát véglegesen Zsigmond király rendezte 1392-ben,¹⁴ amikor a főispánságot Maternus veszprémi püspöknek adományozta.

1276-ban, a veszprémi székesegyházért Csák Péter-féle pusztítás után kelt IV. László király másik jelentős oklevele.¹⁵ Ebben az elpusztult székesegyház kapcsán említést tett a szövegben a párizsival összehasonlított veszprémi székesegyházi iskoláról. Bár egyesek ebben az első hazai egyetem létét vélték fölfedezni, a hazai történettudomány már többször cáfolta e nézetet. Békefi Remig 1896-ban külön tanulmányban foglalkozott a problémával. Megállapítását, mely szerint „a veszprémi iskola sem keletkezésekor, sem később nem volt egyetem (*studium generale*), hanem székesegyházi iskola, melyben a szabad mesterségeken (*artes liberales*) kívül a jogot is tanították” több helyen is megismételte. Fenntartható ugyanakkor az az álláspont, hogy a székesegyház mellett működő káptalani iskola jelentőségében kiemelkedő lehetett.¹⁶

A budai Corvinák műhelyével mutat rokonságot Vetési Albert püspök 1476-ban kelt saját díszes címerbrázolását tartalmazó oklevele.¹⁷ Szintén a veszprémi püspökség, közelebbről a székesegyház gazdagságáról szól a székesegyház 1435-ben kelt leltára.¹⁸ A török hódításnak áldozatul eső középkori székesegyházaink páratlan gazdagságának egyik becses darabja a töredékesen fennmaradt, de így is 32 oldalas jegyzék. Részletesen felsorolta a templomban leltárba vett liturgikus tárgyakat, egyházi ruhadarabokat, az egyes oltárok felszereléseit és a székesegyház könyvtárát. A 15. század végéről származik a veszprémi székesegyház ingóságainak egy másik leltára, amely túl azon, hogy összevethető képet biztosít az 1435-ös állapotokkal, részletezi a székesegyházi könyvtár használóit és az általuk kikölcsönzött művek címeit.¹⁹

A középkori gazdaságtörténet páratlan forrása a veszprémi székeskáptalan 1495 és 1534 között vezetett több száz oldalas kéziratos számadáskönyve.²⁰ A kötet narratív forrásokat is tartalmaz a Mohács utáni két és fél évtizedre vonatkozóan Veszprém oszmán hódításáig, 1552-ig. Ez összehasonlítható adatsorokat tartalmaz az egyes káptalani birtokok jövedelmeire és az azokat kezelő személyekre vonatkozóan. Az ismétlődő összeírásokat olykor egyedi bejegyzések is megszakítják, így például egy kanonok fegyelmi ügye is bekerült a kódexbe.

A Veszprém Megyei Levéltárban található veszprémi káptalan hiteleshelyi levéltárában is fennmaradt néhány, helytörténeti és intézménytörténeti szempontból is jelentős oklevél. Az itt őrzött legkorábbi oklevél 1214-ben kelt.²¹ Az oklevél egy föld-adásvételt rögzít, de jelentőségét az adja, hogy ez az első olyan oklevél, amelyben a veszprémi egyház mint testület kerül megnevezésre. Szintén a hiteleshelyi levéltárban őrződött meg Veszprém város első kiváltságlevele.²² Jolánta királyné 1224-ben kelt oklevele a veszprémi prépost, királynéi kancellár joghatósága alá tartozó helyeken, így Veszprémben is az egyházához tartozó lakosokat mentesítette a harmincadvám fizetése alól.

A veszprémi káptalan hiteleshelyi levéltárában fennmaradt középkori oklevelek Veszprém és a környék lakossága történetének legkorábbi dokumentumai. Ezekhez hasonló jelentőséggel bír a hiteleshely 17–18. századi iratanyaga is, amely a veszprémi vár, a város és lakói, a Balaton parti szőlőbirtokok történetére vonatkozóan tartalmaz gazdag forrásanyagot.²³

A két veszprémi archívumhoz hasonló középkori oklevélgyűjteménnyel a megyeszékhelyek között egyedül városunk rendelkezik. S mivel Veszprém története a középkorban szorosan összefonódott a püspökség és a székeskáptalan történetével, így a település középkori múltjának feltárása nem lehetséges az egyházi levéltárakban fennmaradt oklevelek nélkül. Méltán tarthat számot tehát a két gyűjtemény a városi érték rangjára, és minden veszprémi polgár büszke lehet erre.

Forráskiadványok, amelyek nagyobb mennyiségben tartalmaznak okleveleket az érseki, illetve a megyei levéltárból:

Dreska Gábor – Karlinszky Balázs (szerk.): *Monumenta Ecclesiae Vesprimiensis 1437–1464. A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár középkori oklevelei*. Veszprém, 2014. (A veszprémi egyházmegye múltjából 25.)

Érszegi Géza – Solymosi László (összeáll.): *Veszprém város okmánytára. Pótkötet. (1000–1526)*. Veszprém, 2010. (A veszprémi egyházmegye múltjából 20.)

Fejérpataky László: A veszprémi káptalan kincseinek összeírása 1429–1437. évekből. *Magyar Történelmi Tár* 1886. 553–576., 1887. 173–192.

Fraknoi, Guilelmus – Josephus Lukcsics (edd.): *Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis. / A veszprémi püspökség római oklevéltára. I–IV*. Budapest, 1896–1907. [Újabb kiadása CD-ROM-on: Veszprém, 2007.]

Gutheil Jenő (szerk.), Kredics László (kiad.): *Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002–1523)*. Veszprém, 2007. (A veszprémi egyházmegye múltjából 18.)

Györfffy, Georgius (ed.): *Documenta Hungariae Antiquissima. I. 1000–1131*. Budapest, 1992.

Ipolyi Arnold – Nagy Imre – Paur Iván – Ráth Károly – Véghely Dezső (kiad.): *Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius. I–VIII*. Győr–Budapest, 1865–1891.

Kredics László – Madarász Lajos – Solymosi László (kiad.): *A veszprémi káptalan számadáskönyve, 1495–1534. / Krónika, 1526–1558. / Javadalmások és javadalmak, 1550, 1556*. Veszprém, 1997. (A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 13.)

- Kumorovitz L. Bernát (összeáll.): *Veszprémi regeszták (1301–1387)*. Budapest, 1953. (Magyar Országos Levéltár kiadványai II/2.)
- Nagy Imre – Véghely Dezső – Nagy Gyula (szerk.): *Zala vármegye története. Oklevéltár I–II*. Budapest, 1886–1890.
- Szentpétery Imre – Borsa Iván (szerk.): *Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke / Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*. Budapest, 1923–1987.
- Szentpétery Imre – Zsoldos Attila (szerk.): *Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és a királynék okleveleinek kritikai jegyzéke*. Budapest, 2008. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II. Forráskiadványok 45.)
- Zsigmondkori oklevéltár*. I–II. Összeáll. Mályusz Elemér. III–VII. Mályusz Elemér kéziratát kieg. és szerk. Borsa Iván. VIII–IX. Szerk. Borsa Iván, C. Tóth Norbert. X. Szerk. C. Tóth Norbert. XI. Szerk. C. Tóth Norbert, Neumann Tibor. XII. Szerk. C. Tóth Norbert, Lakatos Bálint. XIII. Szerk. C. Tóth Norbert, Lakatos Bálint, Mikó Gábor. Budapest, 1951–2014. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai II/1., 3–4., 22., 25., 27., 32., 37., 39., 41., 43., 49., 52.)

JEGYZETEK

- ¹ Az érseki levéltárra általában lásd HERMANN István: *A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár*. Veszprém, 2005. KARLINSZKY Balázs: *Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár*. Veszprém, 2015. KÖRMENDY József: *Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár*. In: BLAZOVICH László – MÜLLER Veronika (szerk.): *Magyarország levéltárai*. Budapest–Szeged, 1996. 132–133. KÖRMENDY József: *Veszprémi Káptalani Levéltár*. In: BALÁZS Péter (szerk.): *Magyarország levéltárai*. Budapest, 1983. 328–331. KÖRMENDY József: *Veszprémi Püspöki Levéltár*. In: BALÁZS Péter (szerk.): *Magyarország levéltárai*. Budapest, 1983. 323–328. KÖRMENDY József: *A Veszprémi Püspökség Levéltára (Veszprém Episcopal Archives)*. In: BALÁZS Péter (ed.): *Guide to the Archives of Hungary*. Budapest, 1976. 195–196. KÖRMENDY, József: *A Veszprémi Székeskáptalan Levéltára (Archives of the Veszprém Cathedral Chapter)*. In: BALÁZS Péter (ed.): *Guide to the Archives of Hungary*. Budapest, 1976. 196–197. LUKCSICS Pál: *A veszprémi püspöki levéltár. Levéltári Közlemények 9 (1931/1–2) 23–37.* LUKCSICS Pál: *A veszprémi székeskáptalan levéltára. Levéltári Közlemények 8 (1930/3–4) 151–181.* A középkori oklevelekről: KÖRMENDY József: *A veszprémi püspöki és káptalani levéltár Mohács előtti oklevelei. Levéltári Szemle 30 (1980) 463–480.*
- ² JAKAB Réka: *A Veszprém Megyei Levéltár ideiglenes fondjegyzéke*. Veszprém, 2006. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 18.), JAKAB Réka: *Levéltárismerető. Vezető az állandó kiállításához*. Veszprém, 2011. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 23.) A megyei archívum középkori okleveleinek zöme a veszprémi székeskáptalantól, annak ún. hiteleshelyi levéltárából származó oklevél.
- ³ Az 1995. évi LXVI. („levéltári”) tv. 31. § (2) bekezdése értelmében a hiteleshelyi levéltárakat korábbi egyházi fenntartója visszaigényelheti. Esztergom, Győr és Kalocsa esetében erre még a rendszerváltozás utáni évtizedben sor került, Veszprémben helyhiány miatt egyelőre nem.
- ⁴ Az oklevelek készítésével, kiállításával a történeti segédtudományok körébe sorolható diplomatika (oklevéltan), paleográfia („írástörténet”), valamint a szfragisztika és heraldika (pecsét- és címertan) tudománya foglalkozik. Ezekre általában, illetve az egyes tudományágakra vonatkozó alapvető bibliográfiára lásd: ÉRSZEGI Géza (szerk.): *Történeti segédtudományok*. In: KÖRMENDY Lajos (szerk.): *Levéltári kézikönyv*. Budapest, 2009. (Osiris kézikönyvek). 26–84.
- ⁵ A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának a Mohács előtti okleveleket tartalmazó adatbázisa: RÁCZ György (szerk.): *A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa. Készült a Magyar Országos Levéltárban 1874–2009 között a Mohács előtti gyűjtemények alapján*. Budapest, 2010.

- ményekhez készült levéltári segédletek elektronikus feldolgozásával. Internetes kiadás (DL–DF 5.1). 2010. A világhálón: <http://archives.hungaricana.hu/hu/charters/>
- ⁶ A középkori okleveles források esetében tudományos közmegegyezés, hogy elsődlegesnek az oklevél eredetije, majd eredeti (többségében latin) nyelvű kiadása tekinthető. A szövegek magyar fordítása a bennük szereplő formulák sokasága, illetve a középkori latinság csak magyarországi történetét tekintve is félévezredes folyamatos változása miatt rendkívüli felkészültséget igényel. Vö. TRINGLI István: Középkori oklevelek kiadásának problémái. *Fons* 6 (2000) 7–40., SZOVÁK Kornél: Korrefereátum Tringli István előadásához. *Fons* 6 (2000) 41–47.
- ⁷ KARLINSZKY Balázs (szerk.): *A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár fond- és állag-jegyzéke*. Veszprém, 2013. (A Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár segédletei 5.)
- ⁸ Az okleveleket, mint a püspökség és a székeskáptalan alapvető jogait összegző írásokat a 14. század közepén is számon tartották. BORSA Iván: A veszprémi püspökség levéltárának első jegyzéke 1352-ből. *Levéltári Közlemények* 20–23 (1942–1945), 384–388. (A jegyzék eredetije lap-pang.)
- ⁹ GYÖRFFY, Georgius (ed.): *Documenta Hungariae Antiquissima. Vol. I. 1000–1131*. Budapest, 1992. (a továbbiakban: DHA) no 78. (225–226.), SOLYMOSI László: Guden magánoklevele másodlagos pecsétjének eredete. *Veszprémi Történelmi Tár* 1 (1989/1) 101–104.
- ¹⁰ DHA no 8. (49–53.), ÉRSZEGI Géza: I. (Szent) István veszprémi adománylevele. In: HERMANN István – KARLINSZKY Balázs: *Megyetörténet. Egyház- és igazgatástörténeti tanulmányok a veszprémi püspökség 1009. évi adománylevele tiszteletére*. Veszprém, 2010. (A veszprémi egyházmegye múltjából 22. / A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 22.) 9–32.
- ¹¹ GUTHEIL Jenő (szerk.), KREDICS László (kiad.): *Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002–1523)*. Veszprém, 2007. (A veszprémi egyházmegye múltjából 18.) (a továbbiakban: VO) 34–35. (11. sz.) A témára vonatkozó alapvető irodalom: Kollányi Ferenc: *A veszprémi püspök királyné-koronázási jogának története*. Veszprém, 1901., illetve ZSOLDOS Attila: A magyar királynék és Veszprém az Árpád-korban. In: KREDICS László (szerk.): *Válaszúton. Pogányság–kereszténység. Kelet–Nyugat. Konferencia a X–XI. század kérdéseiről*. Veszprém, 2000. 177–184. A veszprémi püspök királyné koronázási jogáról készült az első nyilvántartásba vett helyi érték városunkban. A Udvarhelyi Erzsébet készítette felterjesztést az Értéktár Bizottság 2014. február 6-án fogadta el, az interneten elérhető: <http://www.veszprem.hu/veszpremieknek/kultura-mveszet/veszprem-telepuelesi-ertektar/elfogadott-felterjesztések>.
- ¹² VO 35–39. (12–14. sz.)
- ¹³ VO 66. (36. sz.)
- ¹⁴ VO 164–165. (108. sz.)
- ¹⁵ VO 65. (35. sz.)
- ¹⁶ BÉKEFI Remig: Árpád-kori közoktatásügyünk és a veszprémi egyetem létkérdése. *Századok* 30 (1896) 321–337., BÉKEFI Remig: *A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban*. Budapest, 1907. 10. Feltehetően Gutheil Jenő nyomán – GUTHEIL Jenő: Veszprém Árpád-kori jogi főiskolája – az első magyar egyetem. *Vigilia* 26 (1961) 459–468. – él ma is a helyi köztudatban az országban első, veszprémi egyetem képe. Békefi megállapításait Solymosi László 1994-ben, 2010-ben és 2012-ben is megerősítette. SOLYMOSI László: Veszprémi iskola. In: KRISTÓ Gyula (főszerk), Engel Pál – Makk Ferenc (szerk.): *Korai Magyar Történeti Lexikon. IX–XIV. század*. Budapest, 1994. 727., illetve SOLYMOSI László: A veszprémi székesegyházi iskola. In: DIÓS István (főszerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XV.* Budapest, 2010. 144., továbbá SOLYMOSI László: Oktatás a középkori Veszprémben. *Studia Wesprimiensia* 14 (2012) 44–60. Békefi és Gutheil között köztes álláspontot képviselt Tölgyesi József, aki szerint a veszprémi *studium generale* „meghaladta a studium-jelleget, de jogilag semmiképpen nem egyetem” volt. TÖLGYESI József: A középkori veszprémi főiskola néhány kérdéséhez. In: V. Fodor Zsuzsa

(szerk.): *Tudomány és művészet Veszprémben a 13–15. században*. Veszprém, 1996. (Veszprémi múzeumi konferenciák 6.) 99–110. 107.

¹⁷ VO 257–262. (165. sz.)

¹⁸ CSETE Antal: A veszprémi székesegyház ékszereinek leltára. *Magyar Sion* 5 (1867) 359–361., FEJÉRPATAKY László: A veszprémi káptalan kincseinek összeírása 1429–1437. évekből. *Magyar Történelmi Tár* 1886. 553–576., 1887. 173–192. A korábbi intervallum 1435-re történő pontosítása: SOLYMOSI László: Könyvhasználat a középkor végén. Könyvkölcsönzés a veszprémi székesegyházi könyvtárban. In: SZELESTEI N. László (szerk.): *Tanulmányok a középkori magyarországi könyvkultúráról: Az Országos Széchényi Könyvtárban 1986. február 13–14-én rendezett konferencia előadásai*. Budapest, 1989. 77–119. 96–97.

¹⁹ Ibid.

²⁰ KREDICS László – MADARÁSZ Lajos – SOLYMOSI László (kiad.): A veszprémi káptalan számadáskönyve, 1495–1534. / *Krónika, 1526–1558. / Javadalmak és javadalmak, 1550, 1556*. Veszprém, 1997. (A Veszprém Megyei Levéltár Kiadványai 13.)

²¹ VO 33. (10. sz.) Ezúton köszönöm Jakab Réka segítségét, aki információt nyújtott a hiteles helyi levéltárban található oklevelekről.

²² ÉRSZEGI Géza – SOLYMOSI László (összeáll.): *Veszprém város okmánytára. Pótkötet. (1000–1526)*. Veszprém, 2010. (A veszprémi egyházmegye múltjából 20.) 72. (31. sz.)

²³ Néhány kiadvány a teljesség igénye nélkül a Veszprém Megyei Levéltár anyagából a középkort követő évszázadokra vonatkozóan: LICHTNECKERT András: *Veszprém vármegye községeinek fejeletei az úrbéri kilenc kérdőpontra 1768–1782*. Veszprém, 2007. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 19.) LICHTNECKERT András: *Veszprém vármegye községeinek urbáriumai, úrbéri és telepítési szerződései 1690–1836*. Veszprém, 2009. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 21.) HERMANN István és JAKAB Réka (kiadásra előkészítették): *Padányi Bíró Márton veszprémi püspök végrendelete, 1762*. Veszprém, 2013. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 31.) Bár a forrás maga az érseki levéltárban található, megjelentetése a megyei archívum munkája volt: NAGY Balázs Vince: *Padányi Bíró Márton veszprémi püspök 1757-ben készített lélekösszeírása Veszprémről*. Veszprém, 2012. (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 27.)